

*Helgi Pjeturss: Mbl. 12 okt. 1946*

# Helstefnuhorfur — Hættulegir tímar

## I.

MEÐAN JEG var erlendis — en jeg hefi þar dvalið um 3 mánaða skeið — frjetti jeg, að á fundi í Reykjavík hefðu orðið svo miklar æsingar, að forsætisráðherra og borgarstjóra, hefði aðeins með naumindum verið forað frá misþyrmingum. Frjettin var nokkuð ónákvæm, en virðist þó í aðalatriði hafa verið rjett, og er óhætt að segja það, að ættjarðarástin lýsir sjer á miður heppilegan hátt, ef hún kemur fram sem áhugi á að misþyrma löndum sínum, sem, ef til vill, hafa engu minni ættjarðarást til að bera, og ágrein-ingurinn er aðeins um það, hvað ættjörðinni muni vera fyrir bestu. En um það mun enginn Íslendingur, sem ekki er alveg skilningslaus á íslenska sögu, geta verið í vafa, að fult sjálfstæði er íslensku þjóðinni nauðsynlegt, ef hún á að geta þrífist. Og undarlega bæri það ógæfusamlegt, ef íslensku sjálfstæði, eða sjálfræði, ætti nú einmitt að standa voði af þeirri þjóð sem talið er að öðrum fremur hafi frelsið í hávegum. Jeg minnst þess í því sambandi, að jeg var einusinni nokkrar vikur á skipi þar sem ýmsir sjómennirnir höfðu dvalið í Bandaríkjunum. Og þegar

þeir voru í stórvíðrunum að strita við segl og reiða, hvöttu þeir sig til hinna hörðu átaka, með því að hrópa „Hurrah for Freedom.“

## II.

Jeg hygg að menn mundu hafa meiri hug á að beita heldur röksemdum en illyrðum og handalögmáli í þeirri deilu sem nú stendur á, ef þeim væri nógu vel ljóst hvílíkir háskatímar þetta eru. Það hefir glatt mig í sumar, að sjá, hvernig æ fleiri þeirra manna sem helst er treystandi til skilnings, eru að sannfærast um, að mannkynið er í meiri háska nú en nokkru sinni áður, og úrslátímar svo gagngerðir, að ekki mundi verða bót á ráðin, ef illa tekst nú. Þetta hefir glatt mig, vegna þess, að það er þó meiri von, að voðanum verði afstýrt, ef menn sjá hann glögt fyrir, heldur en ef þeir væru grunnlausir um háskann. Af því sem mjer hefir virst sjerstaklega eftirtektarvert í þessu efni skal þetta nefnt. Sagt var í sænskum blöðum frá fundi breskra náttúrufraeðinga og heimspek-inga, þar sem umræðuefnið var framtíðarhorfur mannkynsins. Og þar var það haft eftir hin-um fræga lífeðlisfræðingi og Nobelsverðlaunamanni, dr. A.

V. Hill, að honum virtist sem nú væru tímamót í sögu mannkynsins meiri en nokkur áður, og jafnvel mætti svo að orði kveða, að verið væri í glötunarbarmi. Og um líkt leyti sá jeg þess getið, að einn af ágætustu og víðförlustu jarðfræðingum sænskum, prófessor, dr. Jóh. Gunnar Andersson, nú kominn yfir sjötugt, væri um það bil að ljúka við bók sem ætti að heita „Fred eller Förintelse“, og þar sem höfundurinn hjeldi því fram, að mannkynið mundi líða undir lok, ef ekki tækist að komast á það menningarliðið að það legðist alveg niður, og útkljá deilumál með styrjöldum. Og er jeg ekki í efa um, að hinn stórlærði höfundur, sem hefir litast víðar um á þessari jörð en flestir aðrir, hefir þá alveg rjett fyrir sjer. En er jeg var staddur í Stafangri nú fyrirskemstu, á heimleið, og veittist óvænt færi á að litast nokkuð um í hinu forna ríki Erlings af Sóla, sá jeg í norska blaðinu „Verdens Gang“, ritgerð um ameríska bók sem heitir „One world or none“, og gefur bókargeitið þegar í skyn þá skoðun hinna merku höfunda — vísindamanna og stjórnmálamanna, — að ef mannkynið getur ekki lært að vera samtaka, muni það líða undir lok. En það verður að segja, að horfirnar á því, að þau samtök geti orðið sem þörf er á, eru ekki miklar, enn sem komið er og virðast síst fara vaxandi. Og ekki vil jeg leyna því, að jeg

sje enga von til, að afstýrt verði þessari heimstyrjöld, sem svo mjög mikið ríður á að forðast, ef ekki tekst að vekja áhuga á máli, sem allir geta skilið að sæta verður samhuga áttökum alls mannkyns, ef ekki á sú ógæfa að dynja yfir, að ekki sje framar viðreisnar von.

### III.

Það er vitanlega ekki á stjórnmálalegum grundvelli sem jeg get með vissu sagt fyrir hina þriðju heimsstyrjöld, heldur vegna nokkurrar nýrrar þekkingar á lögmálum framvindunnar. Og eins að jeg get með vissu sagt hvað það er, sem duga mundi til þess að sú styrjöld yrði umflúin, sem nú er verið að undirbúa af langtum meiri þekkingu á herbúnaði og styrjaldarrekkstri, en áður hefur verið til á þessari jörð. Þótt undarlegt megir virðast, hefir verið á þetta minst í stærsta dagblaðinu sem út kemur á Norðurlöndum — að því er mjer hefir sagt verið — en það er Stokkhólmsblaðið „Dagens Nyheter“. Var mjer sagt að 700 manns vinni að því að koma blaði þessu út á degi hverjum. Svo vildi til, að jeg átti tal við einn af ritstjórum blaðsins, gáfulegan og geðugan ungan mann, og þó ekki þannig að mjer hefði til hugar komið, að biðja hann að birta viðtal við mig í blaðinu. En vitanlega barst hið mikla áhugamál mitt í tal, þarna í bæ Swedenborgs, og vildi þá ritstjórinn fá að

Helstafurhorfur — '46.

birta eitthvað um þetta í blaðinu og skrifaði hjá sjer margt, er við ræddum saman. Varð úr þessu svo mikið mál, að hann sagði það sem jeg efast ekki um að var sannleikur: Jeg á mjög annríkt og jeg sje að jeg hefi ekki tíma til að vinna úr þessu. Bjóst jeg því varla við að sjá nokkuð í blaðinu um þetta samtal okkar og kom heldur á óvart, er jeg sá, að sú varð þó raunin á mynd af mjer í blaðinu 4. júlí sl., og getið um samtalið. En ekki furðaði mig á því þó að fljótaskrift allmikil væri á því sem þarna var í letur fært. Mjer er orðið það vel ljóst að vjer lifum á jörð þar sem hgegómi, villa og lygi er í hávegum haft, en sannleikurinn því síður, sem meira ríður á, að hann sje að verðleikum metinn.

3.—4. okt.

Helgi Pjeturs.